

KERTINĖ
PARAŠTĖDvidešimtmetis be kompozitoriaus
Vlado Jakubėno

Prieš dvejus metus Čikagoje ir Lietuvoje paminėjome muziko, kritiko, pedagogo, kompozitoriaus Vlado Jakubėno 90-ąjį gimtadienį. Šį kartą reikia sustoti prie 20-osios jo mirties sukakties.

„Kas gimė, turi ir mirti“ — sako mūsų liaudies išmintis. Tačiau mirtis yra skaudus ir liūdnas momentas, kurio retas laukia, o dar retesnis — ją gali nuspėti.

Netikėtai mirtis atėjo ir mūsų mielam kompozitoriui Vladi Jakubėnui. Apie ją tegul prakalba *Draugo* redakcijos prierašas po Jakubėno paskutinę recenziją, išspausdintą 1976 m. gruodžio 18 d. šio dienraščio kultūriniam priede. O jis skamba taip:

„Prof. Vladas Jakubėnas keletus pastaruosius metus *Draugo* kultūrinio priedo puslapiuose uoliai, su dideliu objektyvumu ir įžvalgumu aptardavo visus lietuviškosios Čikagos muzikinius įvykius. Neaplenkė jis ir praėjusį sekmadienį Marquette Parko lietuvių parapijos bažnyčios koncerto. Ir čia spausdinamą koncerto recenziją jau buvo parašęs savo mirties dieną — praėjusį pirmadienį (gruodžio 13 d.). Aplankęs su pamokomis savo mokinius, jis vakare, kaip paprastai darydavo, rankraštį būtų atvežęs netoli mokytojų namų. Tačiau Vlado Jakubėno rankraštis buvo rastas velionio kišenėje. Tai tikrai pats paskutinis prof. Vlado Jakubėno plunksnos braižas“.

Taigi Vladas Jakubėnas buvo ištikimas muzikai iki paties paskutinės savo gyvenimo minutės. Jis prieš mirtį ne tik kūrė, rašė recenzijas, bet dar ir užsiėmė dirbti duoną pianino pamokomis, kurias duodavo mokiniui namuose. Beje, tokia staigia ir netikėta mirtimi mirė ir vienas iš artimiausių kompozitoriaus draugų, muzikas Juozas Kreivėnas, kuris šalia kitų savo darbų surinko ir išsaugojo daugumą Jakubėno rankraščių ir kitų archyvinų reikmenų (jie dabar laikomi Lietuvių evangelikų liuteronų „Tėviškės“ parapijos pastate). Beje, Juozas Kreivėnas įsteigė Vlado Jakubėno vardo draugiją, kuri iki šio dienos

Vladas Jakubėnas (1904-1976)

rūpinasi šio kompozitoriaus kūrybos rinkimu, saugojimu ir populiarinimu.

Kompozitorius Vladas Jakubėnas gimė 1904 m. gegužės 15 d. Biržuose reformatojų bažnyčios klebonijoje (prie jos 1992 metais buvo prisegta atminimo lenta, sakanti, kad čia yra Vlado Jakubėno gimtinė) Halinos ir Povilo Jakubėnų šeimoje. Vėliau gimė dar dvi dukros, kurių viena — Halina Dilenė dar tebegyvena Čikagoje.

Jaunasis Vladas muzikinį kaimynystėje gyvenančiam redaktoriui. Deja, profesorius rankraščių pats jau neatvežė. Mokinius lankant, jį ištiko širdies smūgis. Čia spausdinamos recenzijos rankraštis buvo rastas velionio kišenėje. Tai tikrai pats paskutinis prof. Vlado Jakubėno plunksnos braižas“.

Taigi Vladas Jakubėnas buvo ištikimas muzikai iki paties paskutinės savo gyvenimo minutės. Jis prieš mirtį ne tik kūrė, rašė recenzijas, bet dar ir užsiėmė dirbti duoną pianino pamokomis, kurias duodavo mokiniui namuose. Beje, tokia staigia ir netikėta mirtimi mirė ir vienas iš artimiausių kompozitoriaus draugų, muzikas Juozas Kreivėnas, kuris šalia kitų savo darbų surinko ir išsaugojo daugumą Jakubėno rankraščių ir kitų archyvinų reikmenų (jie dabar laikomi Lietuvių evangelikų liuteronų „Tėviškės“ parapijos pastate). Beje, Juozas Kreivėnas įsteigė Vlado Jakubėno vardo draugiją, kuri iki šio dienos

Su kompozitorium Vladu Jakubėnu šių eilučių autorių sieja gana artimi, tačiau bent iš pradžių, ne muzikiniai ryšiai. Su juo tekdavo dažnai susitikti, pasikalbėti ar tai pas kaimynystėje gyvenantį muziką Juozą Kreivė-

(Nukelta į 4 psl.)

Devynios dešimtys pavasarių

Dainininkės Juozės Augaitytės
(1906 - 1996) atsiminimai: jos
gyvenimo kelias ir Lietuvos
muzikinės kultūros istorija

Gimiau 1906 m. gegužės 1 d. Tauragės apskrityje, Kušiu ir Balandiškių kaimų rubežiuje. Vieta buvo labai romantiška — pavasarį gegužė nuolat kukuodavo ir lakštingalos skardendavo, o konvalijų ir žibučių žiedai ne tik akims teikė malonumą, bet ir dieviškais kvapais masino... Gaila, kad tėvai mus išvežė į kitą aplinką už trijų kilometrų, į Dauglaukį, nes, šeimai daugėjant, vietos ėmė trūkti. Gamta čia taip pat buvo graži — daug medžių ir puikūs vaizdai į toli. Ten ir praleidau savo vaikystę, baigiau pradžios mokyklą ir pasirengiau stoti į antrąją gimnazijos klasę.

Jau būdama mažametė mergaitė, pradėjau dainuoti — pamokius vargonininkui Jonučiui, sekmdienų rytais kartu su seserimi Kazimiera, kaimynų berniukais Pliuskevičiais ir giminaičiais Starinskais giedodavau bažnytiniam sekstetui „Adynas“. Septynerių aštuonerių metų amžiaus pagarsėjau kaip giesmių „vadovė“. Kviesdavo mane, „giedorką“, žinoma, kartu su mamyte. Vis turėdavau giesmes užvesti, o kitos giesmininkės man turavodavo. Būtu gėra ir juokinga šiandien pačiai išgirsti tą savo „vadovavimą“.

1914 metais, kada prasidėjo karas, mano tėvelį pašaukė į kariuomenę. Mamytė liko su šešiais vaikais — trim mergaitėmis ir trim berniukais, jauniausiam buvo treji metai. Dieve, kaip skaudžiai mes pergyvenome. Dar ir dabar su giliu liūdesiu atmenu tą naktį, kada mes verkdami, tiesiog rėkdami maldavome: „Tėveli, neišeik, nepalik mūsų!“ Vokiečiams užėjus, buvo baisu. Jie viską ėmė, vogė, net palovius išlandžiodavo, gyvulius išsivesdavo ir atimdavo viską, kas tik valgomą. Kaimynai, kai sužinodavo, kad tie grobikai jau artinasi, vieni kitiems pranešdavo, jog reikia slėpti maistą. Kartą mano mamai kilo gera idėja — nutarė mane „susargdinti“: išėmė iš lovos šieniką, ten pridėjo maisto, užklojo šiaudais, uždengė paklode ir garbingai ant to „sosto“ mane paguldė, prie lovos ant stalelio net buteliukų su vaistais pristatė. Užėjo vokiečiai, paglostė mano galvą ir sakė: „Krank“.

Mama jiems pritarė: „Sehr krank“. Ir taip tapau heroje — mėsos, lašinių gelbėtoja.

Kai 1918 metais, iš karo grįžo tėvelis, prasidėjo kitas gyvenimas. Mes jau buvome gerokai paūgėję ir rodėme visokius pomėgius. Visi mėgome muziką, nors mūsų tėvelis muzikalumo ar tono išlaikymo visai neturėjo, bet klausytis muzikos mėgo. Vienas brolis, vyresnysis, įsigijo akordeoną ir gražiai juo grojo, ant rasis net kontrabasą iš kažkur gavo, žinoma, sunkiai jį valdė, bet ilgainiui „susidraugavo“, dar giminaitis atėdavo su smuiku, na ir mes dainuodamos pritarėdavome. Mano mama turėjo labai gražų balsą ir buvo nepaprastai muzikali. Taigi mes trys — mama, sesuo ir aš — gan gražiai reikėmės: vis tam „orkestrui“ turavodavom, o jei vesdavom — jie mums turavodavo.

Persikėlus į Tauragę, toliau tęsėsi mano pasireikšimai dainavime. Žinoma, dainuodavom viską iš klausos, o ne iš gaidų. Kartą atvyko į Tauragę kažkoks senas kanklininkas duoti koncertą. Aš tuojau pat buvau angažuota tame koncerte dalyvauti, nes mokykloje daug liaudies dainų iš savo mamos ir šiaip prisiklausius. Parepetavome keletą valandų su mieluoju kanklininku ir ėjome į salę. Buvau baltom paklodėm apsupta, su kažkokiu žolynu vainiku ant galvos ir jaučiausi kaip tikra vaidilutė. Na, mudu ir dainavome. Publika plojo, jautresnės moterys ašarėles šluostėsi. O man tai buvo didelė šventė!

Visada turėdavau dainuoti per Kalėdų eglutę ir šiaip vakaruškas. Atsimenu per vieną eglutės renginį dainavau dainelę:

Mergelė sode vaikščioja, gegutė ten kukuoja

Atsitūpus ant šakų — kukū, kukū, kukū, kukū.

Pasakyk miškų paukštele, tu raiboji gegutėle,

Ar reiks man kentėt vargū — kukū, kukū.

Gimnazijoje dainavimą dėstė Izodorius Austynas, kurio dėka ir pasirengiau stojamiesiems egzaminams į antrąją klasę. Jis mane išmokė Stasio Šimkaus „Kur bakūžė samanota“, duetą „Plaukia sau laivelis“ (jį dainavau kartu su klasės drauge Erna Gramzaite), keletą Miko Petrausko duetų ir šiaip liaudies dainų.

1924 metais mūsų gimnazijos choras rengėsi vykti į Kauną dalyvauti Dainų šventėje. Prieš tai pas mus atvyko kompozitorius Stasys Šimkus patikrinti, ar mes esame tinkamai pasirengę. Choras dainuoja, o jis duoda muzikos mokytoji nurodymus, kaip turime geriau atlikti. Neprisimenu, kokiame dainoje aš ir paleidau savo „kakarynę“, matyt, aukštesnių gaidų buvo. Šimkus sustabdė chorą ir sakė: „Mažiuke, iš kur tu taip stipriai rėki?“ Tuomet aš dar labiau pradėjau „rėkti“.

1925 metais į Tauragę atvažiavo duoti koncerto Čekų nonetas, lydimas kompozitoriaus Juozo Ži-

levičiaus. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Juozė Augaitytė (1906-1996)

Edmundo Jakaičio nuotrauka

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius. Visi jie buvo Klaipėdos konservatorijos profesoriai. Po koncerto, per vaišes mes, mokiniai, turėjome ratelius žaisti. Man buvo pavesta tuos ratelius su dainomis vesti. Ir aš juos tokia tonacija užvedžiau, kad Žilevičius iš karto atkreipė į mane dėmesį ir pasakė gimnazijos mokytojai, kad nori įdėmiau mano balso paklausyti. Po tų iškilnių ir nuėjome pas muzikos mokytoją, kur Žilevičius klausėsi mano dainavimo. Pasiklausęs jis pasakė: „Mergaitė, tu turi nepaprastą balsą! Tau būtinai reikia jį lavinti“.

Grįžęs į Klaipėdą, Juozas Žilevičius apie visa tai papasakojo konservatorijos direktoriui Stasiui Šimkui. Šimkus tuojau pat įsakė administratoriui A. Bružui atvežti iš Tauragės tą mergaitę, t.y. mane, kad pats viskuo įsitikintų. Aš pas konservatorijos direktorių buvau lydimą gimnazijos mokytojo Izidoriaus Austyno. Buvo vasara — atostogų metas, ir mes turėjome vykti į

Smiltynę, kur Stasys Šimkus tuomet gyveno. Kompozitoriui dainavau jo paties dainas: „Vai pūtė, pūtė“, „Kur bakūžė samanota“, „Oi, greičiau, greičiau“ ir dar keletą liaudies dainų. Žinoma, kad rečiau iš visos širdies. Pianinu man akompanavo pats Stasys Šimkus ir vis keitė tonacijas, parrinkdamas tai žemesnes, tai aukštesnes ir labai aukštas. Kai baigė tikrinti, tarė: „Mergyte, tučtuojau turi stoti konservatorijon ir mokytis. Klaipėdoje tu gausi mokslą veltui ir visą pragyvenimą“. Žinoma, kad toks kompozitoriaus Šimkaus pasiūlymas sužadino visus mano troškimus. Ar gali būti kas gražiau, kaip dainuoti? Taip ir išsipildė mano svajonės.

Vėliau buvo konkursiniai egzaminai. Suvažiavo balsingi jaunuoliai ir jaunuolės iš visos Lietuvos — apie 200 asmenų. Aš buvau pirmoji, kuriai konservatorijos vadovybė pasiūlė pilną stipendiją. Tokią stipendiją turėjo

levičius.

Devynios dešimtys pavasarių

(Atkelta iš 1 psl.)

kuriems konservatorijoje būdavo paskirtos valandos pamokų ruošai. Jei direktorius nustatytų laiku kartą, antrą, trečią kokio nors mokinio nerasdavo, tai ne tik jį išbardo, bet pasitaikė atvejų, kad ir pašalindavo. Kai Šimkus taip pradėjo reikalauti, tai mokinių galvelėse kilo triukšmas ir protestai. Tai štai kaip menko išsilavinimo berniukai atsidėjo direktoriui už nemo kamą mokslą ir pragyvenimą. Stasiui Šimkui išvykus, prasidėjo konservatorijos smukimas. Tada mokiniai ėmė maldauti buvusį direktorių grįžti atgal ir vėl vadovauti. Kompozitorius grįžo, ir visi su gėlėmis, labai gražiai ir nuolankiai jį sutiko. Ir ramiai mokėsi toliau.

Kadangi aš stropiai pasirengdavau pianino pamokoms, tai man pianinas buvo pasiūlytas kaip antra specialybė. Bet aš atsakiau, nes žinojau, kad nieko rimta nepasieksiu, vaikystėje neskambinusi. Tuo labiau ir mokytojai dažnai keitėsi. Pianino pamokas lankiau pas Sofiją Paleček-Levickienę, rusę, vėliau už lietuvių ištėkėjusią, taip pat pas S. Juodvalkienę ir J. Čiurlionytę. Pastaroji buvo labai puiki mokytoja ir mielas žmogus, gaila, kad taip greitai iš Klaipėdos išvyko.

Konservatorijoje dėstė dar ir toks muzikas Juozas Gaubas. Kartą man su Stepu Sodeika teko pas jį egzaminą laikyti. Tai jis man labai blogą išpūdį padarė — pagrojo kažkokį dalykėlį ir mes turėjome jį užrašyti, bet negalėjome susikaupti, nes jis po to uždavinio visokias fintiklius skambino. Mums buvo labai sunku. Aš šiaip ne taip trejetuką sukrapščiau.

Kartą, konservatorijoje statant Miko Petrausko operos „Eglė žalčių karalienė“ ištraukas, man buvo paskirtas Vaidilutės vaidmuo. Idomu buvo ir mums, ir žinoma, klausytojams. Tuomet prie manęs priėjo Vydūnas ir sako: „Mieloji Vaidilute, Jūsų vardas netinka Jums. Nuo šiol Jūs būsite Giesmūtė“. Taip aš buvau naujai pakrėstyta mūsų mielojo filosofo, rašytojo ir muziko. Vėliau jis man atsiuntė visą, ką turėjo parašęs muzikoje, taip pat kitus savo kūrinius, net „Gimdymo slėpinius“. Pastaroji knyga tuomet man atrodė neįdomi, net skaityti ją varžiausi, mat tik toks supratimas tebuvo. Vydūnas man vardą gražų davė, gaila, kad aš juo nepasivadinau. Mano krikšto vardai yra Juozefa Agata (sutrumpintai Aga), bet jau pradžios mokykloje pradėjo rašyti: Juzė. Žiauriai skamba. Atsimenu, kai buvau Italijoje, atsiuntė man pinigų ir banką, bet neišduoda. Dokumentuose Juozefa, o čekyje — Juzė. Tuomet prašiau Vincės Jonuškaitės, kad vertėtų būtų ir viską paaiškinti, nes aš dar itališkai nekalbėjau — buvau neseniai į Milaną atvykusi.

Pasibaigus tretiesiems mokslo metams Klaipėdos konservatorijoje, gavau Stasio Santvaro kvietimą aplankyti Palangoje gyvenančią jo motiną ir paviešėti ten keletą dienų. Man bebūnant Palangoje, atvyko keletas žmonių ir ėmė prašyti, kad dalyvačiau koncerte, kurio lėšos turėjo eiti Birutės kalno apsaugojimui. Aš sakiau, jog esu nepasirengusi, tik grįžtu iš konservatorijos atostogoms ir tokiam tikslui nei rūbų neturiu, bet jie žadėjo viskuo aprūpinti. Akompanuoti buvo pakviesta Regina Staknytė — Klaipėdos konservatorijos studentė. Jos tėvai gyveno Palangoje ir ji jau gražiai skambino pianinu. Mudvi ir pradėjome kartu repetuoti. Taip berepetuojant, pro atviras salės duris mus išgirdo dvi ponios — ministrų pirmininko Juozo Tūbelio žmona Jadvyga Tūbelienė ir dr. Bacevičiaus žno-

Juozė Augaitytė Čaikovskio operos „Pikų dama“ spektaklyje 1935 metais Kauno valstybiniame teatre.

na. Jos atidžiai klausėsi mūsų dainavimo, ypač p. Tūbelienė, ir mane gražiausiais pagyrimais apibėrė, sakė, kad tokį balsą reikia tučiuojau siųsti į Italiją. O aš buvau didelio entuziazmo pagauta, jog norėjau visą savo jėgą parodyti. Tas koncertas Palangoje praėjo labai gražiai — jame atsilankė mūsų mylimas prezidentas Antanas Smetona su ponija, Tūbelių šeima ir visa gražiausia tuo metu atostogavusi publika. Po koncerto prezidentas apkabino mane ir sako: „Mergaitė, nežinau kokią Dievo dovaną turi“. Kiti taip pat sveikino, gyrė mane ir linkėjo važiuoti į Italiją. Pulkinkas Viktoras Lubickas parašė labai gražią recenziją apie tą koncertą, pritarėdamas minčiai, kad būtinai turėtų tobulintis.

Dar kiek pasimaudžiusi Palangos jūroje, grįžau į tėviškę — Tauragės apskritys Dauglaukio kaimą. Sapnuodama Italiją, buvau pilna entuziazmo ir ateities vilčių. Netrukus ir Tauragę tėvelių paskambino Stasys Santvaras. Santvaras (tėvelis Tauragėje turėjo tarnybą) ir patarė man dėl tobulinimosi Italijoje pasiųsti prašymą į Palangą tiems žmonėms, kurie po koncerto taip tėviškai mane priėmė. Aš taip ir padariau, o tie valdžios žmonės nuvežė mano prašymą Švietimo ministrai Konstantinui Šakeniui. Tačiau kai kurie mūsų Operos teatro kilmingieji artistai, jų tarpe ir visų mylimas Kipras Petrauskas, siūlė man likti Lietuvoje, dar pasimokyti, padainuoti operoje, mat išvažiavusi Italijon, galiu negrįžti — graži blondinė ištėkės už italo arba ištvirks, ir pinigai bus išmesti. Toks „graužas“ pasiūlymas buvo perduotas ministrai Šakeniui, o šis viską papasakojo kompozitoriui Stasiui Šimkui. Atsistiktinai sutikusi Laisvės alėjoje Klaipėdos konservatorijos direktorių, iš jo apie tai ir sužinojau. Jaučiausi, kaip kas man žarijų po sėdyne būtų padėjęs. Aš tik atsakiau mišiam mūsų Stasiui Šimkui: „Neištekėsi ir neištvirksi, o grįsi ir dainuos“. Kompozitorius, išgirdęs tokius žodžius, pradėjo juoktis ir tarė: „Bravė Augaitytė, ai tikiu, kad ji grįs ir gerai dainuos“.

Sužinojusi, kad stipendija man yra paskirta, kartu Stasiu Sant-

varu nuvykau pas Švietimo ministrą Šakenį (Santvaras taip pat buvo gavęs stipendiją). Mes buvome pasiryžę važiuoti į Romą, bet Švietimo ministras pasakė, jog turime vykti į Milaną pas maestro Mario Sammarco ir ten imti dainavimo pamokas. Mat, pas jį buvo mokėsis dainininkas Jonas Būtenas, kuris, grįžęs į Kauno operą, visus žavėjo savo gražiuoju baritonu bei puikia dainavimo mokykla. Tik labai gaila, kad man Kaune neteko tuo gražiuoju baritonu gerėtis — jo balsas jau buvo blogas ir teatras su dideliu apgailestavimu turėjo jį pašalinti, nes, dažnai būdamas neblaivus, pridarydavo daug visokių nesusipratimų.

Graudus buvo atsisveikinimas su tėveliais, seserimis ir broliais. Kai kurie jų su gaudžiomis ašaromis mane išlydėjo, aš irgi apsi- verkiau. Juk pirmą kartą į tokią tolimą kelionę buvau išsirušusi. Baimė ėmė, kaip ten bus, kaip reikės susikalbėti, kur apstoti. Tačiau kelionė buvo įdomi ir viskas klostėsi laimingai.

Kai nuvykome į Milaną, buvo jau gan vėlus vakaras. Apstojome viešbutyje. Iš ryto mane pažadino muzika, tačiau koks tai instrumentas buvo — nežinau.

Sustojo žmogus po viešbučio langais ir grojo. Aš taip susižavėjau, kad tam muzikantui kelias lyras pro langą nuleidau. Toliau vykome ieškoti pastovesnės „nutūpimo“ vietos. Turėjome Onos Katkauskaitės adresą, kuri, pradėjus dainuoti Amerikoje, pasidarė Kaskas. Ji buvo gimusi Amerikoje, atvažiavusi į Lietuvą, gastroliavo Operos teatre kaip mezzosopranas, rodos, kad „Cavalleria rusticana“ spektaklyje [iš tikrųjų Anna Kaskas Kaune dainavo Verdi „Kaukių baliuje“ bei „Trubadūre“ ir Gounod „Faustė“], ir išsimaldavo stipendiją mokslui bei pragyvenimui Italijoje. Jos gerasirdė ponija Jadvyga Tūbelienė pasi- gailejo. Tūbelienė vaikščiojo pas ministrus ir šiaip turtingus asme- nis, prašydama, kad jie Katkaus- kaitę padėtų, bevaikščiudama la- bai pavargo, bet stipendiją iško- vojo. Katkauskaitė pasižadėjo, baigusi Italijoje mokslus, grįžti į Lietuvą ir dainuoti Operos teatre. Tačiau savo pažado neišpildė ir išvyko į Ameriką. Iš viso ji jokios simpatijos nei Lietuvai, nei lietu- viams nerodė. Man buvo liūdna sužinėjus, jog Ona Katkauskaitė skaudžiai apvylė tuos, kurie jai taip širdingai padėjo.

Pas Katkauskaitę, nuvažia- vome su taksi ir, laimei, ją radome namie. Dar didesnė man buvo baimė, kai gavau šalia Kat- kauskaitės nedidelį kambariuką — mane nuo jos skyrė tik kiemas ir per langą galėjau su ja susi- kalbėti. Džiaugiausi, jog, reikalui esant, padės man nemokančiai kalbos.

Milane mokėsi nemaža grupė lietuvių. Iš Amerikos buvo at- vykusi Marytė Franskaitė — la- bai miela, draugiška ir, atrodo, gan pasiturinti, tai pat Ona Gruz- daitė. Pastarosios balso neteko girdėti, kiek žinau, ji į Ameriką negrįžo, bet išvyko į kažkokią kitą šalį. Studijavo ir Emilija Mickūnaitė, dainavusi gražių koloratūrinių sopranu. Jos tėvai buvo kilę iš Philadelphiajos, tačiau ji pati ištėkėjo už italo, nuvažia- vo į Lietuvą ir su dideliu pasi- sekimu ten dainavo. Kadangi ji tikrai buvo publikos mylima dai- nininkė, tai jos vyras pradėjo reikalauti, jog jai būtų mokama tokia pat alga kaip Kiprui Pet- rauskui. Teatras, žinoma, to reikalavimo neišpildė, ir Mickū- naitė su savo vyru išvyko į Ameriką. Man labai buvo gaila, bet kai aš grįžau į Lietuvą, Kaune jos jau nebebuvo.

Keletą metų Milane gyveno Veronika Podėnaitė, rodos, taip pat buvusi stipendininkė — dra- matinis sopranas. La Scalėje ji dainavo ne pirmajai partijai, bet ir ne visai mažas roles. Aš jai dar padėjau mokytis kai kuriuos vaidmenis, nes ji visai neskambi- no pianinu. Podėnaitė kažką atliko Richard Straus'o „Elektro- je“ ir Veretti „Pavasarijė“, bet

tai buvo prieš daugelį metų ir viskas išskrito iš atminties.

Iš vyriškių mokėsi Stasys Sant- varas, kuris kartu su manimi at- vyko. Bet jis labai mažai kreipė dėmesio į dainavimą, o dau- giausia tik su mokytojais ginčy- davosi bei juos erzindavo. Žinoma, toks iš jo dainininkas ir išėjo. Buvo iš Lietuvos atvykęs to- bulintis Juozas Bieliūnas, jau dainavęs Kauno operoje, sako, visai neblogai baritono partijas atlikdavęs. Bet jis įsigėdė teno- ru tapti, dirbo, vargo ir grįžęs į Lietuvą debiutavo, rodos, kad Radamėso ar kito kokio tenoro rolėje [Bieliūno debiutą Verdi operoje „Aida“ smulkiai aprašė Antanas Kutkus savo knygoje *Dainininko dalia*]. Bet vargšelis neišvežė ir netrukus visai paliko sceną.

Iš Amerikos buvo atvažiavęs Pranas Rimkus, jau ne pirmos jaunystės, irgi su pretenzijomis tapti tenoru. Aš girdėjau jį dai- nuojant Kaune, bet jo koncertas pasigailėtiną išpūdį paliko. Šiaip malonus, geras žmogus buvo, tik česnakus mėgdavo valgyti. Saky- davo: „Valgyk, jaunystę gra- žina“. O aš tvirtindavau, kad man to nereikia. Mokėsi iš Amerikos atkeliavęs ir Kazys Kriaučiūnas, tenoro balsą turė- jęs, bet nemokėjęs jo valdyti. Gir- dėjau, jog jis buvo nuvykęs į Lietuvą ir ten koncertavo, bet man pačiai neteko jo klausytis. Nežinau, kur ir ką jis vėliau veikė. Trumpam iš Lietuvos buvo atvykęs tobulintis Ipolitas Nag- rockis-Nauragis — bosas ir Stasys Sodeika — labai malonus žmogus. Pastarasis turėjo daug šeimi- ninių rūpesčių — pas jį keliems mėnesiams buvo atvažiavusi žmona su sergančiu sūneliu, tikė- damasi kaip nors pagelbėti ligoniui. Bet nepagelbėjo, ir sū- nelis mirė.

Maestro Mario Sammarco prisi- menu kaip labai kilnią asmeny- bę ir puikų mokytoją. Pas jį mokytis man buvo vienas malo- numas. Kai tik atėdavau į jo klasę, jis vis uždainuodavo: „Giuseppina bianca fina“ („Džiuzepina, puiki šviesia- plaukė“ — itališkai). Tačiau po trijų pamokų, įtardamas kažką negerą, jis nusisuntė mane pasi- tikrinti gerklę pas didelę Italijoje garsenybę — dr. Della Vedovą, kuris buvo padaręs sėkmingą balso stygų operaciją Enrico Caruso. Kadangi pasirodė, jog mano balso stygos yra gerokai pertemptos, tai daktaras patarė man daryti visokias ingaliacijas — kvėpuoti garus ir kelis mėnesius nelįsti į aukštą re- gistrą, tik iki antros oktavos fa. Baigusi gydytis, vėl nuėjau pas tą patį daktarą pasitikrinti. Tuomet jis pasakė, kad galiu dainuoti ir aukštas, ir aukštas gaidas. Bet iki to momento turėjau didžiulį moralinį išgyvenimą.

Juozė Augaitytė, atliekanti Mimi rolę Puccini operoje „La Boheme“.

Pas Mario Sammarco mokiausi apie pusantros metų. Tačiau vieną rytą, man atėjus į pamoką, duris atidarė verkdamos jo žmona ir žmona su sergančiu sūneliu, tikė- damasi kaip nors pagelbėti ligoniui. Bet nepagelbėjo, ir sū- nelis mirė.

Maestro Mario Sammarco prisi- menu kaip labai kilnią asmeny- bę ir puikų mokytoją. Pas jį mokytis man buvo vienas malo- numas. Kai tik atėdavau į jo klasę, jis vis uždainuodavo: „Giuseppina bianca fina“ („Džiuzepina, puiki šviesia- plaukė“ — itališkai). Tačiau po trijų pamokų, įtardamas kažką negerą, jis nusisuntė mane pasi- tikrinti gerklę pas didelę Italijoje garsenybę — dr. Della Vedovą, kuris buvo padaręs sėkmingą balso stygų operaciją Enrico Caruso. Kadangi pasirodė, jog mano balso stygos yra gerokai pertemptos, tai daktaras patarė man daryti visokias ingaliacijas — kvėpuoti garus ir kelis mėnesius nelįsti į aukštą re- gistrą, tik iki antros oktavos fa. Baigusi gydytis, vėl nuėjau pas tą patį daktarą pasitikrinti. Tuomet jis pasakė, kad galiu dainuoti ir aukštas, ir aukštas gaidas. Bet iki to momento turėjau didžiulį moralinį išgyvenimą.

Bet vėl atsirado bėda. Nežino- jau, kur eiti, kam pasiguosti. Tu- rėjau tikrai didžiulį rūpestį. Tačiau netrukus sugalvojau gerą išeitį — lankytis dainavimo klasės mokinių koncertuose. Vieną dieną nugirdau puikiai dainuojant jauną mergaitę ir pasiteiravau, kur ji mokosi. Ta mergaitė man davė savo moky- tojos adresą ir pavarde. Nuėjau aš tuo adresu ir — koks siurprizas! Pasirodė, jog mokytoja, atvykusi iš Rusijos, yra buvusi garsi daini- ninkė Anna Kraisky, o jos vyras — lietuvių kilmės Algirdas Kraisky. Naujoji mokytoja buvo nuostabi visais atžvilgiais ir priminė mylimą profesorę iš Klaipėdos konservatorijos Čer- kaską. Pas Anna Kraisky aš naudojaisi visokiomis privilegijo-

mis — dažnai gaudavau pamokas veltui, nes buvau pasidariusi jos pagalbininke. Kartu su manimi mokėsi iš Amerikos atvykusi lietuvaite Anna Vilkaitė, kuriai sunkiai sekdavosi paimti aukš- tasias gaidas. Tai mokytoja kreip- davosi į mane: „Giuseppina, pa- rodyk balsu, kaip turi skambėti“. Na, aš ir užtraukdavau. Vilkaitė balsą turėjo, rodos, neblogą, bet jai nepavyko susikoncentruoti. Kur ji dingo, nežinau, nes išvažia- vo niekam netarusi nė žodžio.

Dar prisiminiau vieną lietu- vaite, irgi iš Amerikos — Kon- stanciją Menkeliūnaitę. Ji save vadino Menkel, turėjo mezzosop- raną, tačiau jau buvo metukuose, todėl apie didesnę pasisekimą scenoje galėjo svajoti. Jai tik tiek pasisekė, kad ištėkėjo už daktaro italo — mielo ir inteligentiško žmogaus. Gaila, bet jai pačiai inteligencijos labai trūko.

Kelis kartus per mėnesį eida- vau į Frescobaldi muzikos in- stitutą, kur imdavau pianino pa- mokas, nes bijojau, kad pirštai per daug nesustingtu. Taip pat su dirigentu repertuarą rengiau. La Scala operos spektaklius lanky- davau labai dažnai. Mes, lietu- viai, stengdavomės anksčiau nei kiti atsikelti ir stovėdavome eilėje kartais po dvi tris valandas. Kai atsidarydavo teatro durys ir pradėdavo leisti publiką, tai visi tokie kaip aš pasileisdavome bėgti laiptais į viršų — į patį pasku- tinį aukštą. Jei gaudavome ant kėdutės kur pritūpti, jausda- vomės laimingi. Man teko matyti ir girdėti daug garsenybių. Kas ypač patikdavo, tą dažnai savo mintyse nešiodavau. Dažnai mūsų viršutinis aukštas aidėdavo nuo riksmų ir plojimų. Mat jau- nystė kartais ribų neturi. Šiuo atveju gal jai ir nebūtinai tos ribos.

Ilgam į atmintį įstrigo tenoro Aureliano Pertile koncertas. Jam pasibaigus, tiek mes rėkėme, tiek plojome ir vertėme dainininką bisuoti, kad grįžusi namo žiū- riu — mano delnai neįprastai raudoni. O gi kraujas buvo po oda išsiliejęs! Ar jaunystė — ne kvailystė? La Scalėje mačiau ir Šaliapiną. Ten jis, atrodo, dau- giau sielos įdėjo nei mūsų Kauno

(Nukelta į 3 psl.)

Juozė Augaitytė šventė savo 80-ąjį gimtadienį 1986 m. gegužės 1 d. Philadelphiajoje, šventę suruo- šusių Lietuvių Moterų klubų federacijos ir Philadelphiajos klubo narių bei bičiulių tarpe.

Juozė Augaitė pokario Vokietijoje, vilkinti savo numylėtus žemaitiškus tautinius drabužius.

Devynios dešimtys pavasarių

(Atkelta iš 2 psl.)

operoje dainuodamas. Man jis Lietuvos scenoje žymiai mažesni įspūdi paliko. Eidavau ir į konservatorijos mokinių koncertus. Juose pasitaikydavo ir labai gražiai dainuojančių solistų, bet ne visada. Kartą man nusišypojo laimė sėdėti parterio pirmoje eilėje su kilmingais mūsų valstybės žmonėmis – diplomatu Stasiu Lozoraičiu ir Lietuvos ambasadoriumi Romoje Volde-
maru Čarneckiu bei jų žmonom. Kodėl jie iš daugelio lietuvių studentų išsirinko mane, nežinau.

Iš savo mokytojos gero pažįstamo, pagarsėjusio kompozitoriaus Mario Cantu, kurio kūrinius grodavo La Scalos orkestras, buvau gavusi dovanų kelias dainas su užrašytais man gražiais komplimentais. Kartą to kompozitoriaus viena pažįstama šeima, tarp kitko, labai turtinga, nutarė savo dukros 18-ojo gimtadienio proga surengti ypatingą šventę koncertą. Cantu pakvietė mane tame koncerte dainuoti ir pats man akompanavo. Šventė vyko labai gražioje salėje. Publika ten buvo rinktinė: frakuoti vyrai kaip povai, damos viena už kitą gražesnės ir elegantiškesnės. Aš, vargdiene studentė, su savo suknele atrodžiau kaip tikra prastuolė. Bet kai uždainavau Aleksandro Kačanausko „Kad aš našlaitėlė“ ir dar dainuodama pravirkau, nes buvau pasiilgusi savųjų, tai visas tas elegantiškas gražuolės nukonkuravau ir visų kilmingųjų svečių dėmesys, komplimentai bei linkėjimai atiteko man.

Vienos kolegės tėvai apie 20 mylių už Milano turėjo didelę ir ištaigingą vilą su gražia sale. Aš ten dažnai su savo mokytoja ir kompozitoriumi Mario Cantu važiuodavau koncertuoti. Tie koncertai pratino mane prie publikos, ir šiaip mums, studentams, buvo puiki praktika. O kai svečiai išsiskirstydavo, tai mes vienas kitą kritikuodavome. Man tai vis tekdavo pagyrimai už jautrumą ir interpretaciją.

Milane veikė nemažai kavinių, kur nepripažinti nelaimingi dainininkai galedavo pasirodyti. Jie eidavo į tas kavines ir ten save rikdydavo. Kai kada, žinoma, jei gerai dainuodavo, tai jiems laimė nusišypsodavo, nes tarp lankytojų būdavo ir impresarijų, kurie sutartį pasirašydavo. Bet, Dievuli brangus, tekdavo išgirsti ir tokių

dainininkų, kad beklausydama iš pasigailėjimo ir ašarą išspausdavau.

Būti Italijoje ir nepamatyti Romos – didelis nusikaltimas. Roma yra tikrai puiki visais atžvilgiais, o ypačiai mene. Romoje gyvenau daugiau kaip dvi savaites – buvau Lietuvos ambasadoriaus Voldemaro Čarneckio bei p. Eleonoros namų viešnia. Tas laikas taip greitai prabėgo, nes Roma – pasakiskai įdomi. Pona Čarneckiai, turėdami puikią salę ir kilmingą publiką, surengė koncertą Lietuvos atstovybėje ir sukvietė kitų valstybių atstovus. Koncertas praėjo labai gražiai ir su dideliu pasisekimu. Man teko dainuoti ir Romoje vykusiame advokatu suvažiavime, į kurį pakvietė mano draugės tėvelis – geras Mussolini draugas. Mussolini tais laikais buvo labai galingas bei įtakingas. Būdavo juokinga, kai jį parodydavo kino ekrane ir visi atsistodavo. Suvažiavime mano dainavimą publika irgi priėmė entuziastingai. Draugės tėvelio, advokato Buonevita, buvau paprašyta padainuoti ir lietuviškų dainų. Jis jas gyrė ir norėjo sužinoti jų turinį. Tuos koncertus (Lietuvos atstovybėje dainavo Stasys Santvaras, kuris mane lydėjo kelionėje po Italiją) labai gražiai paminėjo italų spauda. Deja, viskas pražuvo, viskas jau praeityje.

Keliaudami po Italiją, ap-lankėme Neapolį, Vezuvijų, toliau vykome į Palermą, Mesiną, Toarminą, tik šiais miestais teko tenkintis iš tolo. Po to važiuojame į Sirakūzas, kur apžiūrinėjome muziejus. Ypač buvo įdomios senosios iškaskenos – etruskų vazos. Grįždami į Milaną, dar su-stojome Florencijoje – žavingame mieste su nepaprasto grožio muziejais. Kai viename jų pasi-baigė lankymo valandos ir atėjo laikas uždarymui, o aš dar nebu-vau visko pamačiusi, tai kaip mažas vaikas pradėjau verk-ti. Nakvoti ir rytojaus dieną atidėti lankymą negalėjau – viešbučiui neturėjau pinigų. Parvykę į Milaną, visu spartumu pra-dėjome mokytis, nes Švietimo ministerija reikalavo, jog atosto-goms grįžus į Kauną, būtų pa-tikrinta mūsų pažanga. Man tik buvo įdomu sužinoti, kaip tikrins pažangą tie, kurie anksčiau mūsų negirdėjo. O tikrino kompo-zitorius Juozas Gruodis ir kiti asmenys, kurių aš nepažinau ir

Rainer Maria Rilke (1875 - 1926)

IŠ „EILĖRAŠČIŲ NAKČIAI“

DANGUS, PATVINĖS ŽVAIGŽDĖM

Dangus, patvinęs žvaigždėm išbarstytom,
sušvito virš sielvarto. Kam verkt į pagalvę,
verk į dangų. Čia pat, prie pat verkiančio,
prie besibaigiančio veido
prasideda plėsdamos
savin betraukianti visatos erdvė. Kas perskirs,
tau ten besiveržiant,
srovę? O niekas. Nebent tu staiga
susiimsi su žvaigždynų anų
galinga linkme į tave. Kvėpuok.
Įtrauk žemės tamsą ir vėl
žvelk aukšty-n! Ir vėl. Lengva ir beveidė
gelmė iš aukštai glausis tavin. Atspėtas
išliekantis veidas duos vietos tavajam.

NORS KAIP BEVADINTUM NAKTĮ VISKĄ

Nors kaip bevadintum naktį viską,
ne dėl mūs vardo bus daiktai didi:
atskrieja strėlės tvirtos, dusdamos,
kaip iš lankų, kur įtempti žaidimam.

Ir kaip kad piligrimai netikėtai,
nukritus paskutinei dangos klostei,
altorių regi taure bekraujuojant
ir nebegrižta jau iš tos palaimos:
taip ir į skritulius susminga strėlės
ir bevirpėdamos juose palieka.

NAKTIE, Į GELMES PANERTAS VEIDE

Naktie, į gelmes panertas
veide prie mano veido.
Mano regėjimo persvara
visų didžiausia.

Naktie, mano žvilgsny suvirpus,
bet tvirta savyje;
bekrašte kūryba virš žemės
visų atlaiku;

pilna tų žvaigždynų jaunų,
kurie skriedami sviedžia ugnį
avantiūrai be garso
abipusėj ermtėj:

o iškili, kaip tavo būtis
daro mažą mane –;
bet su tamsia žeme susijęs
drįstu būt tavyme.

MĖNESIENOS NAKTIS

Į sodą giliai, lyg ilgam prie taurės,
į minkštas šakas nematomu šuoliu.
O ir mėnulis, mėnulis, pražysta krantai
nuo jo artėjimo lėto.

Tyla, kaip ji skverbias. Ar pabudęs tu
dangui?

Žvaigždėtasai langas jautriai žvelgia tavin.
Vėjo rankos glaudžia naktį toliausia
į tavo artimą veidą.

NUO VEIDO Į VEIDĄ

Nuo veido į veidą –
o kiek palaimos.
Daros kaltieji
Nuolankūs, romūs.

Nepučia naktys žvarbos,
šauiniai nutolę,
tūkstančius metų praskrieję.

Jausmo lauką globok.
Derlių staiga
angelai pamatys.

ŽVILGSNĮ PAKĖLUS NUO KNYGOS

Žvilgsnį pakėlus nuo knygos, nuo artimų
jos eilučių,

į giliąją naktį lauke:
o, tartum žvaigždės pasklinda jausmai
suaržyti,
lyg kad gėlių
puokštę išpintum:

Jaunystės lengvai, ir svyruojančio meto
apsunkę,
ir švelnūs laivo delsiams pirmgalį –.
Visur džiaugsmas bendrauti, niekur
nereikalausti;
pasaulio per daug ir žemės gana.

AUDRINGA NAKTIS LYG DIDELIS GESTAS

Audringa naktis tai lyg didelis gestas,
kurin daug daiktų Dievas deda;
stovi dangus, tykiai šnabžda žvaigždėm.
ir galingam siausme ieško sau atramos.

Bet neveiklumo Dievas nenori.
Svyruodami bala ir miškas, ir siena.
Ir per visas šios žemės gatves
lekia šimtas tamsiųjų arklių:
Dievo artėjančios rankos šešėliai.

KAIP ŽVAIGŽDYNAI IR MĖNUO PERKOPIA AUKŠTUMAS

Kaip žvaigždynai ir mėnuo laisvai ir
didingai
staiga perkopia aukštumas, naktį pradėta
užbaigę ramiai: štai aš išgirstu
balsą iš kalnų netekties.
Ir tos vietos nustebe, kur tu buvai ir iš kur
išėjai,
dar aštriau tave skaudina.

NAKTĮ ŽVAIGŽDĖM KRINTANT

Dangus toks didingas, toks grožio pilnas,
su savo gausybe, su pertekliumi.
O mes įrengimui tam per toli,
bet per arti, kad nuo jo nusigręžtum.

Štai krinta žvaigždė! Ir mes norim ją
nustebę žiūrėdami, smalsiai išklausti;
Kas šią valandą gimė? Ir kas mirė?
Kas įtartas nusikaltęs? Ir kam atleista?

TVIRTAS KANTE PASTATYTAS ŽIBURY

Tvirtas kante tyloj pastatytas
Žibury: danguj naktis pilna.
Mes tavam pakojy prasirandam,
užsidelsus prieblandai žemai.

Skirta nežinot mums, kaip išeiti
iš slaptingo rato mumyse,
o tu virš kliūčių mūs pasirodai,
jas lyg koks kalnynas nušvieti.

Tau smagu taip šviesti virš mūs žemės,
o mes vos suvokiam padugnes,
lyg saulėgražos naktis skaidri tu
stovi skirti nakčiai nuo dienos.

Kas priminti kartą tau galėtų
mišinį, kurs drumsčia mus slapta?
Tavyje didybės didingumas,
o kas tik mažiausia – mumyse.

Kai mes verkiame, mes tiktai gaudinam,
kai mes žiūrime, lyg bundam tik,
o šypsnyš eit netoli tegali,
o jei veda, kas gi su juo eis?

Kas nors. Angele, ar aš skundžiuosi?
Bet koks būtų mano skundas tas?
Ak, šaukiu, aš, medžiais dviem trunkau,
nežinas, ar būsiu išgirstas.

Tau nė negarsiau, kur aš triukšmauju,
ir jei nejauti, kai aš esu.
Šviesk, o šviesk! Aiškiau mane temato
žvaigždės. Mes tenai ir aš dingstu.

Vertė ALFONSAS TYRUOLIS

Rainer Maria Rilke (1875-1926) šios žemės kelionę baigė prieš 70 metų gruodžio 29 dieną. Jo „Eilėraščiai nakčiai“, kaip atskiras ciklas, buvo parašyti vėlesniajame jo kūrybos periode, „Duino elegijų“ kūrimo metu. Kai kas Rilkės „Eilėraščių nakčiai“ lygina su Novalio „Himnais nakčiai“, bet tarp jų esama nemaža skirtumo. Novalis lengviau prasišvėrė į transcendentinį pasaulį, o Rilkei daugiau rūpėjo tą pasaulį „patraukti“ prie žemės. Religi-nis jausmas kūrybine prasme Rilke lydėjo visa gyvenimą. A.T.

neprisimenu. Kaune Klaipėdos konservatorijos mokiniai nelabai buvo mėgiami, mat ne jų, kau-niečių. Tačiau komisija, išklau-siusi mane, pagyrė, jog turiu gerą balsą. Švietimo ministerija taip pat pagyrė, tik pasakė, kad aš il-gai negyvensiu – labai nusilpu-si atrodžiau. Gaudama mažą sti-pendiją (kaip ir kiti stipen-dininkai – tik 25 dolerius, rei-š-kia – 250 Lt), skūpai valgiau, nes reikėjo mokėti už pamokas, butą. Dar norėdavau nueiti ir į operą, koncertus, kuo daugiau pamatyti ir išgirsti. Todėl dažnai būdavau

alkana. Kai iš Kauno nuvažiavau į Tauragę aplankyti savųjų, tai tėvai, pamatę mane, išsigando. Sugrįžusi į Milaną, sužinojau, jog man paskirta padidinta stipendi-ja – 40 dolerių. Dar ir tėvelis kas mėnesį papildomai atsiųsdavo 100 Lt. Tuomet tai jau visapu-siškai atsigavau. Man besi-mokant Milane, į La Scalą buvo atvykęs pasitobulinti ir kompoz-itorius Stasys Šimkus. Jis kartu su mumis, studentais, stovėdavo eilėse prie teatro, kartu su mumis bėgdavo į viršutinį aukštą. Kar-tais Šimkus pasikviesdavo keltą

iš mūsų apsilankyti jo namuose. Tuomet mums būdavo tikra šventė. Mūsų mylimas maestro sėsdavo prie pianiną ir skam-bindavo lietuvių liaudies dainas. Pasiilgę savojo krašto ir arti-mųjų, mes labai jautriai dainuo-davome ir dažnai ašarėlėmis apsilaidydavome. Stasiui Šimkui ašarėlės irgi riedėdavo. Jis buvo labai jautrios sielos, ir jo muzika dvelkė dideliu širdingumu. Tie puikūs praeities momentai ir šiandien ryškūs atmintyje. Ar-tėjant 1932 metų pavasariui, mokiausi ir dirbau su visu stro-

pumu, nes artėjo laikas grįžti į mieliją tėvynę – Lietuvą. Tuomet atsirado visokių pagundų lik-ti Italijoje ir siūlymų, žadančių man šiame krašte puikią ateitį. Jau anksčiau minėtas advokatas Buonevita mane įkalbinėjo „Giuseppina, nevažiuok, pasilik, gailėsi išvažiavusi, į namus visada suspėsi grįžti. Aš savo sena galva garantuoju, kad tu dainuosi La Scaloje. Tuomet tau atsidarys visų teatrų durys, visi tave priims išskėstomis ranko-mis“. Tos mano gerosios draugės tėvas tikrą tiesą sakė. Grįžusi į

Lietuvą labai gailėjausi, bet jau buvo per vėlu. Antra vertus, džiaugiausi, ištesėjusi savo pa-žadą: grįžau į Lietuvą ir daina-vau. Norėjau įrodyti Švietimo ministerijos „patarėjams“, kad jie labai klydo, sakydami, jog pi-nigai mano stažuotei yra išmesti veltui.

Sunkus man buvo atsiskyrimas su tais neapsakomai mielais ir gerais žmonėmis, kurie man tiek nuoširdaus dėmesio ir meilės pa-

(Nukelta į 4 psl.)

Skulptorės Elenos Urbaitytės paroda Lietuvoje

Niujorkietės menininkės Elenos Urbaitytės skulptūrų serijos „Plienas dabar“ paroda buvo atidaryta 1996 m. liepos 4 d. Lietuvos technikos bibliotekos kiemelyje (bene viename iš gražiausių Vilniaus senamiesčio kamelių), Šv. Ignato 6, kur ji vyks iki šių metų gegužės mėnesio. Instalaciją sudaro keturios skulptūros, kurių didžiausia siekia beveik 14 pėdų. Skulptūros padarytos iš Cor-Ten plieno, kuris tik iš dalies rūdija. Klasikinė Vilniaus architektūra ir Elenos Urbaitytės modernioji skulptūra sudarė idomų kontrastų efektą. Šiuos darbus menininkė kūrė ketverius metus, dirbdama pas vieną Lietuvos skulptorių, turintį dirbtuvę netoli Žaliųjų ežerų, Vilniaus apylinkėse. Tai buvo daug vargo ir išlaidų pareikalaujantis darbas. Tačiau, kaip matome, apvainikuotas didele menine sėkme.

Elena Urbaitytė naudoja technologiniu požiūriu paprastą moderniosios skulptūros žodyną: erdvės santykį su priešpastatytomis plokštumomis. Urbaitytės kūryba išplaukia iš Paul Cezanne, konstruktyvistų ir Amerikos minimalistų estetikos. Jos skulptūros demonstruoja geometrinių plokštumų formų priešpastatymus, kurių pagalba išreiškiami žmogaus šiuolaikinės technologijos laikotarpio išgyvenimai.

Elena Urbaitytė gimė Kaune. Antrojo pasaulinio karo metu pasitraukus į Vakarų, Elena Urbaitytė studijavo Akademiję der bildenden Kuenste, Muenchen'e, vėliau dailininko V. K. Jonyno įsteigtoje mokykloje Ecole des Arts et Metiers Freiburg'e, Vokietijoje. Baigusi šią mokyklą, iš Prancūzijos Kultūros ministerijos gavo stipendiją vieneriems metams gilinti studijas Paryžiuje.

I Jungtinės Amerikos Valstybės dailininkė atvyko 1950 metais, gavusi dvejų metų stipendiją tęsti studijas Montevallo universitete. Vėliau Elena Urbaitytė įsigijo magistro laipsnį Columbia universitete, New York'e.

Elena Urbaitytė yra gavusi Award of Excellence iš Heckscher Museum, Long Island, New York, taip pat American Society of Contemporary Artists premijas New York'e. 1992-1993 metais jai buvo suteiktas Tarptautinio biografijų centro Cambridge, Angli-

Elena Urbaitytė Vilniuje, Lietuvos Technikos bibliotekos kiemelyje, prie vienos iš savo serijos „Plienas dabar“ skulptūrų.

joje, titulas — „International Woman of the Year“. 1993-ųjų metų JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos dailės premija buvo paskirta Elenai Urbaitytei už jos pasiekimus mene.

Iki šiol Elena Urbaitytė yra surengusi savo darbų penkiolika asmeninių parodų: devynias New York'e, šešias — Toronte, Čikagoje, Bronxville, New York ir Vilniuje. Dailininkė yra dalyvavusi daugiau kaip septyniasdešimt grupinių parodų: tarp jų Brooklyn Museum, New York'e, Islip Art Museum, New York'e, Morris Museum of Arts and Science ir devyniuose kituose muziejuose.

Atsidarius Elenos Urbaitytės skulptūrų parodai Vilniuje, praėjusių metų liepos 19 dieną *Lietu-*

vos ryto meno korespondentas apie ją taip rašė:

„Ši mėnesį tuščias ir erdvus Lietuvos technikos bibliotekos kiemas pasipuošė išeivijos dailininkės Elenos Urbaitis skulptūrų serija „Plienas dabar“. Šią seriją sudaro keturios skulptūros. Didžiausia jų yra net trylikos pėdų aukščio. Ji liko bibliotekos kieme visam laikui, o kitos ateinančių metų gegužę turėtų persikelti į Vilniaus šiuolaikinio meno centrą, kuriame bus surengta šios įdomios skulptorės paroda.

„Mano idėjos atsiranda taip“, — aiškino Elena Urbaitytė, — parodos atidarymą gausiai susirinkusiai publikai, „išsipjaunu iš metalo keletą man patinkančių formų ir pradedu jas viena po ki-

tos tvirtinti. Tokie bandymai padeda surasti labiausiai mano dvasiai atliepiančias struktūras, kuriomis noriu išreikšti savo santykį su žmogumi ir gamta“. Didžiuoles, suakias skulptūras dailininkei padėjo įgyvendinti skulptorius Vladas Kanciauskas.

Šiai dailininkei „menas — tai nuotykis, kelionė į nežinomą pasaulį, kuris gali būti pažintas tik tuomet, jei menininkas nebijo rizikos. Tokio pasaulio vaizdavimas prieštarauja sveikam, kasdieniškam protui“. Nei Amerikoje, nei Lietuvoje skulptorė nesijaučia kaip namuose. Jos tikrieji namai — „metalinė erdvė“, kūryba, išplaukianti iš pačios dailininkės prigimties santykio su šaltu mūsų civilizacijos technizmu“.

Naujos knygos

• **ATRAKINTOS ŠIRDYS.** Poezijos almanachas. Vilnius, 1996. Lietuvos žmonių su negalia sąjungos leidykla „Jorūžis“. Sudarytojai: Kęstutis Lenkšas ir Gasparas Aleksa. Redaktorius ir korektorius — Arnas Ališauskas. Viršelio dailininkas — Vytautas Žilius. Meninė ir techninė redaktorė — Daina Pranskietytė. 122 puslapiai. Tiražas — 1,000 egzempliorių. Gaunama pas leidėjus.

Poezijos almanachas *Atrakintos širdys* — tai pirmasis neigaliųjų žmonių poezijos almanachas, kuriame šalia pagrindinio būrelio „Draugystės“ laikraščelio *Draugo žodis* autorių kūrybos, spausdinami jaunųjų neigaliųjų žmonių eilėraščiai. Eiliavimas šiems žmonėms padeda gyventi. Almanachas skirtas būrelio „Draugystė“, vėliau virtusio invalidų sporto klubo, 25-mečiui pažymėti.

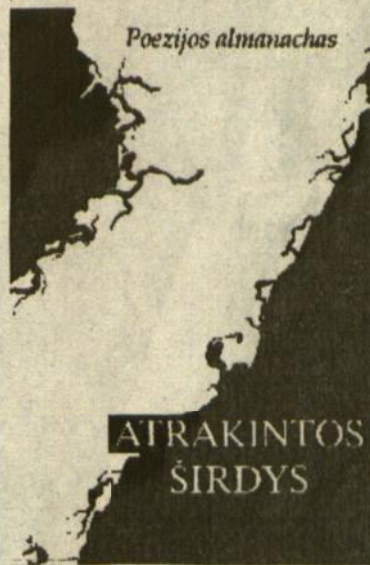
Sovietiniais laikais neigalieji žmonės, įprastai vadinami invalidais, buvo atskirti nuo visuomenės, uždaryti namuose ir prieglaudose. Turintys negalias su vaikystės, buvo išvežami į internatus, atskiriami nuo šeimų. Tačiau ir tie, kurie ragavo mažai mokslo, ir tie, kurie savarankiškai išmoko rašto, įvairiausiais būdais siekė įveikti vienatvę, ieškojo savo likimo bičiulių, dėl negalios atskirtų nuo visuomenės. Daugumai tai tiesiog padėjo išgyventi, o prikaustytam prie lovos rašymas buvo neretai tur būt vienintelis darbas ir egzistavimo prasmė. Tarp rašančiųjų buvo ir yra tokių, kuriems dėl negalios sunku kalbėti — jiems rašymas ir eiliavimas yra vienintelis bendravimo būdas, saviaraiška ir viltis. Juk malonu matyti laikraštėlyje savo eilėraštį, žinoti, jog bičiuliai jį perskaitys... Neigaliųjų žmonių kūryba pasaulyje vadinama rehabilitaciniu menu arba specialiąja kūryba. Vyksta kūrybos seminarai, parodos, kuriose dalyvauja pradedantys dailininkai, drožėjai, eiliuotojai.

Skaitytu vieną, tai kitą biografiją — tai vis likimo daugiau ar mažiau nukriaušti žmonės. Nuskriausti? — susimąstau. O gal — apdovanoti? Ar kiekvienas mes, Dievo apdovanoti dviem sveikam rankom ir dviem sveikam kojom, sveika, o gal net ir gražia galva — sugebame taip džiaugtis pavasariu, gėlės žiedu, upės tekme... O gal Dievas kompensuoja kiekvieną žmogaus trūkumą dieviškuoju įkvėpimu? Gal... Kas atsakys į tuos klausimus, jei ne pačios poezijos skaitymas. I žurnalisto klausimą: „Kodėl rašai?“ vienas iš knygelės sudarytojų — Kęstutis Lenkšas atsakė: „Galbūt todėl, jog rašymas, sakytum, paveldėtas iš motinos, kuri už eilėraščių 'pamatė' Sibiro baltąsias meškas? Toks likimas, kad esu priverstas vienu pirštu badyti rašomosios mašinėlės klavišus. Nežinau, ar sąmoningai tai pasirinkau, ar likimas mane pasirinko, versdamas klajoti literatūros erdvėje, vis kitus žanrus siūlydamas išmėginti“.

Ir iš tikrųjų susimąstau Svajūnės Gritkuvienės žodžiais: *Iš kur teka sieloni šviesa, iš žemės ar dangaus, kai basi pasileidžiam nuo kalvų, slapta vildamiesi pakilti?*

Iš kur šypsena luošo vaiko veide, prisimerkusio ryškioj gegužio saulėj?

Yra tik vienas atsakymas — tikėjimas. Yra tik vienas žodis — viltis. Tik tikėjimas ir viltis įkvėpė tuos žmones rašyti ir būti išklaustytiems. Jadžė Nevardauskaitė, jau besimokant užklupta negalios — raumenų nykimo, o sykiu ir motinos mirties, baigė tik keturis skyrius, tačiau nepalūžo — eilėraščiai, dainos, padėdavo išverti. Galvoju apie tokią likimą ir tarsi mano pačios širdis

prabyla Nevardauskaitės žodžiais:

Nusilenkti galima tik gėriui, Ir tam žmogui, kuris siela gražus, O ne tiems, kurie pikti, kaip žvėrys,

Mus doruoja tartum bagažus.

Skaitytu vieną po kito, tarytum likimo nukriauštu, o iš tikrųjų — apdovanotų žmonių eilėraščių ir tarsi noriu savo sveiku kūnu atsiminti j jų stiprią dvasią ir tyliai paprašyti, tarytum maldą sukalbėti:

Pasek man pasaką apie šviesių svajonių pili, Kad vėl virpėtų, kaip tada širdis — aš noriu užsimiršti kasdienybės dulkę ir nebematyti, kas pilka ir niūru, kas aptraukta purvu.

(Jadžė Nevardauskaitė)

Gal šiek tiek „šlubuoja“ rimas? Gal ne taip tobula, kaip pripažintųjų poetų eilės? Bet argi ne taip pat nuoširdu? Šešerius metus brendo mintis išleisti neigaliųjų žmonių kūrybos almanachą, tarsi iš tremties gražinti rašiusius į slaptą laikraštėlį ir eiliuojančius šiandien. Ir štai šiandien jis gali puikuotis knygų lentynoje lygia teise su kitomis knygomis.

Knygos sudarytojai Kęstutis Lenkšas ir Gasparas Aleksa sako, kad „...ši knyga yra marga, jungia įvairaus amžiaus, išsilavinimo žmones. Atrasite judėjimo pradininkų ir visiškai jaunų autorių tekstus, vieni išties gražūs, kiti — prastesni...“ „Priimk, pasauli, šią knygą, kuri išleista dėka Lietuvos žmonių su negalia sąjungos. Gal šių žmonių ryžtas įveikti savo negalias bus moralinis pavyzdys ne vienam ištisui, nors ir sveikam tautiečiui.“ (I.V.S.)

Devynios dešimtys pavasarių

(Atkelta iš 3 psl.)

rodė. Prieš išvykstant iš Milano, aplankiau visas istorines vietas — muziejus, bažnyčias, Milano katedrą, Rafaelio ir Leonardo da Vinci paveikslus bei skulptūras. Atsiveikimo scena atrodė labai gaudžiai — juk turėjau palikti tiek gerų draugų. Aš žadėjau sugrįžti ir juos aplankyti. Bet pasirodė, jog mano pažadas liko tik pažadu. 1932 m. birželio 1 d. su ašaromis akyse išvykau į Lietuvą.

Traukiniui sustojus Kybartuose, i kupė įlipo Jonas Būtenas — buvęs Operos teatro dainininkas. Na, jis ir ėmė mus „šviesti“, pasakoti, kas darosi Kauno Operos teatre ir apgailestauti, kad aš ten važiuoju. „Augaityte, tu neįsivaizduoji į kokį purvą grįžti“, — kalbėjo jis man. Aš pasibaisėdama klausiausi ir nenorėjau tikėti, nes mano pašnekovas buvo neblaivus. Taip iki Kauno mus ir lydėjo mielojo baritono „pašlovini mai“. Tik vėliau supratau, kad jo žodžiuose slypėjo daug kartos tiesos, kurią man pačiai kartu su skriaudomis teko patirti.

(Tęsinys ateinanči
šeštadienį)

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

na, ar įvairių koncertų salėse bei kitur. Abu buvome laikomi žurnalais, dažnai rašėme tuose pačiuose laikraščiuose, bet tik kitais klausimais. Bet ir man kartais tekdavo pažymėti muzikinius renginius, tačiau aš juos aprašydavau reportažiniu stiliumi, nevertinant jų iš muzikinio taško, kaip kad darydavo Vladas Jakubėnas.

Vėliau teko įsijungti į Vlodo Jakubėno vardo draugijos veiklą, tuoj pat po jos įsteigimo (muziko Juozo Kreivėno pastangomis) 1991 metais. Pasitraukus pirmajam draugijos pirmininkui Jonui Vasačiui, nuo 1985 metų jai tenka ir vadovauti.

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, buvo rūpintis šios draugijos veiklą išplėsti ir Lietuvoje. 1991 metais buvo įsteigta draugijos atstovybė Vilniuje (jos vedėja buvo muzikologė Rita Nomičaitė, Muzikos akademijoje parašiusi vienintelę studiją apie Vladą Jakubėną), o kitais metais buvo įsteigta draugijos Lietuvos skyrius (vadovavo Irena Skomskienė).

Draugijos reikalais trejus metus iš eilės (1991, 1992 ir 1993 metais) teko važiuoti į Lietuvą ir ten rūpintis Vlodo Jakubėno kūrybos populiarinimu, nes jo kūryba komunistinio režimo metais buvo visiškai neprieinama tėvynėje gyvenantiems. Teko važti ar siųsti Vlodo Jakubėno kūrinių nuorašus ir tokiu būdu Lietuvon nukeliavo beveik visa kompozitoriaus kūryba, kurios, ypač parašytos užsienyje, ten niekas neturėjo.

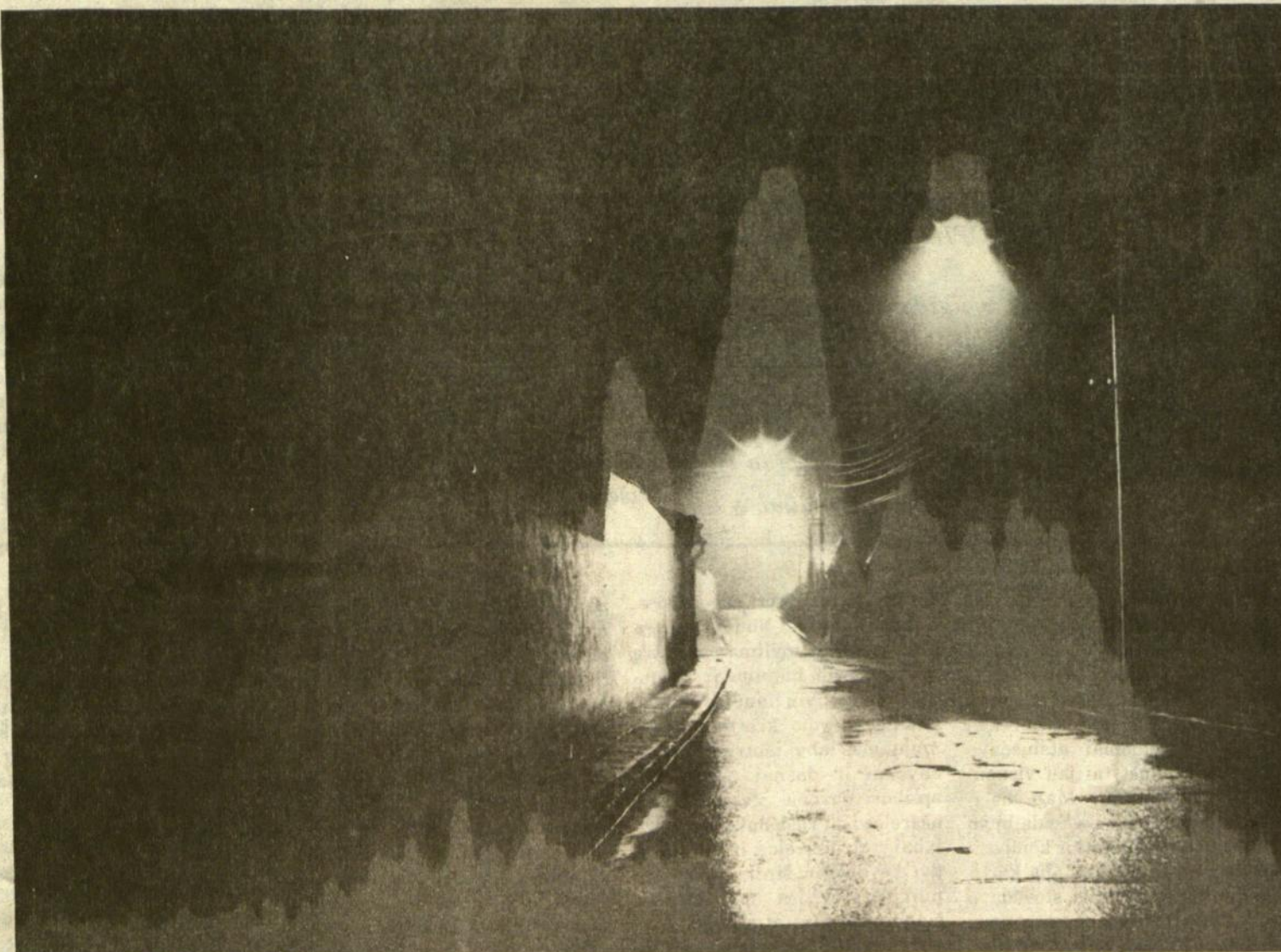
Draugijos rūpesčiu ir lėšomis Lietuvoje buvo išleisti keli jo kūrybos sąsiuviniai. (Buvo paruošta jų daugiau, bet, dėl lėšų stokos, kiti laukia spausdinimo.) Lietuvos Muzikos akademija 1994 metais išleido muzikologės Loretos Venclauskienės sudarytą Vladą Jakubėno straipsnių ir recenzijų dvitomį rinkinį, turintį beveik 1,200 puslapių. Buvo prikelta memorialinė lenta ne tik prie kompozitoriaus gimtojo namo Biržuose, bet ir prie to namo, kuriame jis gyveno ir kūrė Kaune. Buvo surengta ir įvairių Vladą Jakubėno kūrybos koncertų, minėjimų, o specialiai sudarytas komitetas 1994 metais Vilniuje, Kaune ir Biržuose plačiai paminėjo kompozitoriaus 90 metų gimimo sukaktį.

Šių eilučių autoriaus namuose tebėra dalis Vlodo Jakubėno archyvo, kuriame yra nemaža jo rašytų ar gautų laišku. Gautų laišku tarpe yra laiškas iš jo gerų draugų: Balio Dvariono, Antano Račiūno, Vytauto Bacevičiaus, Vytauto Marijošiaus, Vytauto Landsbergio. Juose yra daug idomių minčių, istorinės medžiagos. Kaip žinome, keturių iš čia suminėtųjų jau nėra gyvųjų tarpe.

Yra įdomus ir profesorius Vytauto Landsbergio rašytas laiškas, kuriame jis dėkoja už vieno straipsnio nuorašą. Jame yra ir toks teiginys: „Vis dar tikiuosi, kad pavyks man atvažiuoti padirbėti J. Žilėvičiaus archyvą; tada džiaugčiausi, galėdamas ir Jus aplankyti, pasikalbėti“ (laiškas rašytas 1973.2.15). Iš tiesu, profesorius Vytautas Landsbergis atvyko čia, bet jau neberašo gyvo kompozitoriaus Vlodo Jakubėno. Tačiau Juozo Žilėvičiaus — Juozo Kreivėno archyvą jis užtiko daug jam reikalingos medžiagos ir apie patį Jakubėną.

Net ir po dvidešimties metų po Vlodo Jakubėno mirties daug kas pasigenda šio ramaus būdo, nestipraus sudėjimo, bet dvasinio galiūno, didelio kūrėjo. Jo darbai patys kalba už save. Jo kūrybos neužneš laiko dulkės, ji nenugrims užmarštyje. Manau, kad ji išliks amžinai visiems lietuviams ir lietuvių draugams!

Edvardas Šulaitis

„Vilniaus šviesa“

Fotomenininko Vilniaus Kelero nuotrauka